

ростання самоврядних ідей. Наскільки це нам вдається, судити вам.

У нас було ще кілька напрямів, публікації з яких матимуть, на нашу думку, як свого читача, так і свій конструктивний розвиток...

...Потреба в цілісній концепції нашої державності, її ідеології, очищеної від суб'єктивних нашарувань, набирає першочергової ваги. Оскільки, як вважає ряд систематологів, тільки вона, ця концепція, може вберегти нас від великих і малих пасток, розставлених, на жаль, через нашу власну недалекоглядність. Ось одна з них, чи не найнебезпечніша щирим своїм самообманом.

Усі ми палко бажємо якнайшвидше інтегруватися в загальносвітлові процеси, долучитися до відповідних стандартів життя. Ми ладні йти на певні жертви за це, усвідомлюючи, що міра свободи — це й міра самообмеження. Але, мабуть, ми не до кінця усвідомлюємо, що таким чином прагнемо здійснити не якісний прорив до розуміння своїх можливостей і місця в новому світопорядку, а, по суті, воліємо лише одного: бути схожими на когось, жити, як усі. Чи розуміємо, що в цій вторинності вже закладено долю тих, хто завжди доганяє? Ось чому «Віче» має намір повести зацікавлену дискусію про цінності й пріоритети, що можуть стати основою моделі розвитку України. Опорними вузлами цієї моделі бачаться принаймні три напрями: світоглядно-методологічний, соціально-економічний та власне державотворчий. А головний дефіцит — у скоординованих зусиллях прогностичних центрів, яких сьогодні, не таємниця, багато.

Але, мабуть, нескоро кількість переросте в якість і компенсуватиметься зосередженням громадської уваги на проблемах, висвітлюваних журналом. Генерування цих ідей і напрацювання вже тепер несуть до спільного

нашого «вулика» як окремі інтелектуали-патріоти, так і перші робочі групи, що утворені в системі Академії наук України.

Користуючись нагодою, хочу запросити вас до творчої співпраці в цьому плані. Ось коротко про далеко не всі проблеми і плани колективу «Віча».

Тепер щодо сумнівів, завдяки яким я опинився на цій високій трибуні. Мова йде, наскільки я зрозумів, про те, щоб стаття в листопадовому номері «Віча» члена-кореспондента Академії наук, директора Національного інституту стратегічних досліджень Сергія Пирожкова не викликала небажаної реакції, зокрема в північного сусіда...

...Чесно кажучи, не хотілося б із цього приводу доводити очевидні речі. Демонструвати, скажімо, ті численні документи, де зафіксовані факти, які лише малою дещицею наводять автор статті. Не хотілося б іще й тому, що тільки вчора в ефірі прозвучало повідомлення про дику наругу, вчинену над пам'ятником нашому національному генію Шевченку (по-моєму, це в Дніпропетровську).

На фоні цього вандалізму якось незатишно стає, коли думаєш, що пам'ятник від слова «пам'ять». А з нею, виходить, у нас не все гаразд, коли готові присісти злякано, аби когось не розсердити.

...Інший бік справи — юридичний. Про те, що автор має право висловлювати свою думку, — питань немає. Воно виникає лише стосовно видання Верховної Ради, що публікує її. Виходить, особливий статус. Але закон не передбачає цього: всі видання тут рівні. Гадаю, що не варто створювати прецедентів винятковості. Коли вже на те пішло, слід подбати про те, щоб послабити економічний зашморг на горлі всієї преси, преси України, звичайно. Таке втручання в її внутрішні справи лише віталося б. Гадаю, колеги мене підтримають.

■ Сергій ПИРОЖКОВ,
директор Національного інституту стратегічних досліджень,
доктор економічних наук (м. Київ)

Національні інтереси України*

Концепція безпеки і сучасні реалії геополітичної ситуації в Європі

...Реалізація наукового підходу до визначення національних інтересів Української держави потребує їх категоріального синтезу як системи. Останній повинен базуватися на врахуванні істотних ознак і обставин існування української нації від її генезису й до сьогодення. Висхідним при цьому є чітке розуміння сучасної української відкритої поліетнічної спільноти, що історично склалася на території України й усвідомлює себе як український народ, спільноти громадян Української держави. Це не суперечить більш вузькому розумінню української нації як етнічно однорідної спільноти людей української національності, що проживають як на території України, так і поза її кордонами (у діаспорі). Перше віддзеркалює переважно сферу відносин державності та громадянства, а друге — походження, виховання, культуру. При з'ясуванні конкретних національних інтересів повинні братися до уваги обидва визначення.

Дотримання зазначеного підходу у визначенні нації і проведення відповідним чином національної політики даватиме змогу долати національну вузькість і обмеженість, створюватиме належні умови для консолідації українського суспільства навколо ідеї національної держави, в якій поважатимуться права людини незалежно від її етнічної належності. Водночас досягатиметься більш високий ступінь особистісного усвідомлення національних інтересів як своїх власних життєвих інтересів кожного свідомого громадянина України. Останнє утворює важливий внутрішній аспект діяльності держави з обстоювання національних інтересів і водночас виступає запорукою ефективності функціонування системи національної безпеки.

Визначення національних інтересів повинно здійснюватися як за суттю, так і за статусом. Інколи тактичні інтереси можуть прийматися за стратегічні (наприклад, кримське

питання). Помилки у визначеннях призводять до державного безладдя і створюють загрозу нації. Чітко усвідомлюючи свої власні інтереси, країна має змогу узгоджувати їх з інтересами інших держав і народів, йти на компромісні рішення в тактичних питаннях, але не поступатися стратегічними й життєво важливими інтересами. Таким чином можна запобігти і небезпечній замкненості на своїх потребах, уникнути відверто егоїстичних підходів у відносинах з іншими державами (як це зараз часто демонструє Росія у відносинах із країнами СНД). Національний егоїзм хоч і надає деякі короточасні переваги, але вони мають саме тактичний характер, а в стратегічному плані можуть становити неабияку загрозу національним інтересам — створити небажаний імідж у світовому суспільстві, посварити з сусідами тощо.

Інакше кажучи, категоріальний синтез системи національних ін-

*Віче. — 1992. — Листопад. — С. 11–23 (передруковано з незначними скороченнями).

тересів України будується на врахуванні її історичного досвіду державного і залежного існування шляхом аналізу геополітичної, історико-культурної, цивілізаційної ситуації, її можливостей у галузі економічного, політичного, духовно-інтелектуального життя.

На цих засадах в Україні має бути створена власна україно-центристська модель орієнтації у світовому просторі. Українська держава мусить мати власний погляд на події, що відбуваються у світі, на близьке й далеке середовище, з якими вона взаємодіє як самостійний об'єкт міжнародних відносин. Розробка такої моделі є необхідною передумовою включення України у світову цивілізацію на рівноправних засадах і основою проведення самостійної політики. Відсутність такої позиції створює зневажливе ставлення до країни, що змушена йти у фарватері політики іншої держави і займати місце, яке їй хтось відведе. На жаль, у сучасному світі на Україну дивляться скоріше як на частину СНД, ніж як на незалежну державу. Цей стереотип необхідно якнайшвидше зламати і створювати уявлення в очах світу про Україну як самостійну європейську країну.

Новітня доба європейської та всесвітньої історії (...) дедалі чіткіше і недвозначніше виявляє свою справжню суть. Відбувається процес руйнування останньої на Землі колоніальної імперії, однієї з найбільших і наймогутніших, та водночас чи не найжорстокішої за методами, якими вона здійснювала свою експансію, придушувала прагнення до національного визволення підкорених народів, позбавляла людей найелементарніших людських прав.

Цілком зрозуміло, що вже саме існування імперії, яка обіймала шосту частину земної поверхні, являло собою одну з найважливіших геополітичних реалій у міжнародній політиці...

Необхідність реагувати на небезпеку, що її породжувало саме існування радянської імперії, спричинила створення систем колективної безпеки державами Заходу, розвитку систем озброєння, здатних виконувати функцію ефективних засобів стримання. Світові довелося пережити тривалу й виснажливу добу «холодної війни», яка час від часу «підігрівалася» воєнними авантюрами. І те, що ніні відбувається поступовий відхід від позиції сили, торується шлях до розрядки напруженості у міжнародних відносинах, почалося широкомасштабне роззброєння і поступова ліквідація ядерних арсеналів, сталося не як прояв розуму, доброї волі й миролюбства керівних кіл колишнього СРСР. Справжня причина полягала в тому, що гонка озброєнь разом із безглуз-

дим керівництвом настільки виснажила економіку імперії, що вона виявилася неспроможною не тільки підтримувати військовий паритет, а й утримати від розпаду саму імперію.

Процес цього розпаду відбувався за класичною схемою. Спочатку позбулися безпосереднього імперського впливу східноєвропейські країни, які фактично були домініюнами. Друга хвиля – здобуття політичної незалежності республіками Прибалтики, енергійний потяг до самостійного незалежного існування України та багатьох інших держав, насильницьки включених до складу Радянського Союзу.

Особливу роль відіграла тверда позиція України в обстоюванні власної незалежної державності. Без України Радянський Союз втрачав останні шанси на подовження свого існування. За цих умов і Російській Федерації не лишалося іншого, як теж проголосити державний суверенітет. Таким чином, існування Радянського Союзу як федеративної держави і навіть як конфедерації стало більш ніж проблематичним, а після серпневої спроби врятувати імперію засобами державного перевороту – цілковито безперспективним.

Роль України в постімперський період є видатною з точки зору не тільки руйнування імперії, а й побудови держави на послідовно демократичних антиімперських засадах. До складу Європи повертається велика за територією та кількістю населення сучасна держава, що, окрім цілком зрозумілих проблем, успадкованих від імперії, має працелюбних людей, які характеризуються позитивними показниками рівнів освіти та прогресивної підготовки, розвинений науковий потенціал та розгалужену мережу навчальних закладів, потужний (попри його дещо нераціональну структуру) народногосподарський комплекс, родючі чорноземі та інші природні багатства. Не суперечить принципам нової Європи й проголошена Україною мета створити самостійну демократичну державу європейського типу, економічно могутню, політично активно миролюбну, невдовзі без'ядерну, в якій поважаються й гарантуються права особи незалежно від національності та інших ознак.

Обраний Україною курс не утискає інтересів будь-кого з її сусідів, до яких вона не має жодних територіальних претензій. Принципова позиція України в розбудові власної державності, зокрема таких її атрибутів, як національна безпека, збройні сили, режим кордонів, національна валюта та фінансово-кредитна система, ґрунтується на тому, щоб усіяко уникати дій, які створювали б загрозу інтересам інших держав, насамперед найближчим сусідам.

Але для розуміння останніх змін геополітичної ситуації в Європі важливо усвідомлювати, що процес руйнування радянської імперії ще далекий від завершення. Більше того, є ознаки його уповільнення, певної стабілізації решток імперії, консолідації проімперських сил.

Об'єктивно Російська Федерація спроможна об'єднувати велику кількість етнічно і релігійно неоднорідних субдержавних утворень у єдиній державі, тільки спираючись на інерційність їх спільного існування імперської доби. Для багатьох народів, що населяють Російську Федерацію, ще не настав час не тільки національного визволення, а й навіть національного самоусвідомлення і національної самоповаги. Сили, що виборюють ці ідеали, ще надто слабкі на тлі сил демократичної перебудови Росії. Вони брутально придушувалися за умов імперії, як царистської, так і радянської, масово перевербовувалися на бік прихильників спільноімперського існування. Нині вони перебувають під потужним впливом «демократичного» авангарду Росії.

Справа полягає також у надзвичайній живучості імперського менталітету росіян. Якщо навіть не брати до уваги відверто імперські сили (від компартійних, з одного боку, до монархічних, з другого), доводиться повсякчасно спостерігати його прояви і серед послідовних демократів. Здається, найбільше, на що виявилися здатними вони, це погодившись з тезою Рональда Рейгана про СРСР як імперію зла, спробувати перетворити її на імперію добра. В результаті – щире прагнення до демократичних перетворень при підсвідомій прихильності до імперського по суті (а зовні – федеративного) типу організації спільного існування дуже різномірних, а тому далеких один від одного народів. Добре, що нинішньому складові керівництва Російської Федерації досі щастило уникати застосування сили проти тих народів, які вже заявили про свій намір здійснювати самостійний державний розвиток. Але досвід національно-визвольних процесів у сучасному світі дає підстави вважати, що відцентрові тенденції у Російській Федерації не вщухатимуть і ставатимуть дедалі відчутнішими факторами її внутрішньої нестабільності.

Остання обставина справлятиме двоїтий вплив на геополітичну ситуацію. З одного боку, продовження руйнування імперії не може не призвести до подальшого ослаблення впливу Росії на світові та європейські процеси, обмежуватиме її зовнішні військові можливості, відволікатиме увагу її керівництва й основних політичних сил від постімперських зазіхань. З другого – зазначені тенденції напевне провокуватимуть ім-

перські кола на рішучі дії, спрямовані на рятування імперії. А найбільш радикальний шлях до нього – її реставрація в кордонах СРСР 1945–1990 рр. Загроза такої реставрації зберігається і є однією з найвідчутніших реалій геополітичної ситуації в Європі й в усьому світі.

Цілком зрозуміло, що лезо реставрації, незалежно від того, які сили намагатимуться її здійснювати – компартійні, монархічні, анархічно-авантюрні, військові тощо, спрямовуватиметься насамперед проти України, самостійності її державного існування. Успіх реставрації поставив би під сумнів і нещодавно здобуту незалежність країн Центральної і Східної Європи, а це в кращому разі призвело б до інтенсивного утворення нових геополітичних структур протистояння (військово-політичних блоків, об'єднаних військових контингентів і штабів тощо). Європа і світ опинилися б у набагато гіршому становищі, ніж до початку перебування в колишньому СРСР.

Альтернативою зазначеній вище страхітливій перспективі є термінова, без зайвих зволікань, побудова в Україні міцної системи національної безпеки і насамперед розбудова збройних сил, розміри і боєздатність яких повинні бути адекватними її геополітичній ролі. Широка угода про союз і співробітництво між Росією і Україною – справа бажана і потрібна, але вона, на жаль, не гарантує швидкого здобуту незалежність України. Це той шлях, яким треба рухатись, влаштовуючи міждержавні відносини з Російською Федерацією, але й, рухаючись цим шляхом, не слід нехтувати створенням державних систем і структур, здатних надійно гарантувати безпеку і саме існування Української держави.

У цих питаннях важливо досягти взаєморозуміння з західними, передусім європейськими, державами. Тут потрібні неабиякі зусилля. Ставлення урядів провідних країн Заходу до таких питань, як надання фінансової та науково-технічної допомоги і політична підтримка України, її членство у міжнародних економічних і політичних структурах, повинно не послаблювати, а посилювати можливості України ефективно виконувати ту геополітичну роль, на яку вона здатна і яка їй об'єктивно належить у сучасному світі. Всебічна підтримка Заходу, включаючи уможливлення вступу України до загальноєвропейських систем колективної безпеки, є важливим фактором запобігання й опору спробам імперської реставрації. При цьому треба виключити будь-які недружні акти проти Росії, чітко обмежуючи масштаби військової розбудови і стратегічні плани України потребами суто оборонної достатності та пов'язуючи саму необхідність останніх тільки з

можливими акціями імперських сил. Позиція України повинна бути морально бездоганною, вона не має права дати жодного приводу для звинувачень у прихованій агресивності, своєкорисливості, нещирості.

Роз'яснення позицій України щодо Росії в усьому комплексі їхніх непростих відносин – надзвичайно важлива справа. Адже і на Заході є досить авторитетні політологи, які вважають зовнішньополітичну поведінку України важкопередбачуваною.

Зовнішньополітична діяльність Української держави стосовно Росії повинна спрямовуватися на встановлення дружніх добросусідських відносин, бути гранично відкритою, доброзичливою і сприятливою щодо налагодження і розвитку якнайширшого співробітництва на рівноправній взаємовигідній основі. Тому треба добре подбати про те, щоб щонайменші прояви імперської зверхності і зазіхань неодмінно одержували рішучу відсіч і чесну добре аргументовану критику. Але успіх у проведенні такого курсу залежатиме не тільки від України. Багато в чому він визначатиметься балансом політичних сил і перебігом подій у самій Росії.

Таким чином, національні інтереси України у східноєвропейському субрегіоні полягають передусім у налагодженні і підтриманні дружніх взаємокорисних стосунків із Російською Федерацією на збалансованій рівноправній основі при одночасній енергійній розбудові всіх атрибутів власної держави, які гарантуватимуть їй економічну, політичну і воєнну безпеку.

Стан відносин України з іншими європейськими державами, що виникли в результаті розпаду СРСР, на нинішньому етапі не створює загроз її незалежному державному існуванню. Навпаки, усі держави, які розбудовують нині власну державність і самі чимало потерпають від прямих і побічних загроз проімперської орієнтованих кіл Росії, схильні бачити в особі України, як великої європейської країни, певного гаранта необоротності тих перемін, що відбулися в субрегіоні.

Єдиним винятком є Молдова, точніше, ті події, що відбуваються у Придністров'ї. Але й загрозу, що виникає внаслідок воєнних дій у цьому районі, аж ніяк не можна вважати такою, що становить життєву небезпеку для України. До того ж Молдова прагне не до експансії, а до встановлення суверенітету на всій території своєї держави. Інша річ, що в разі продовження і розширення конфлікту в Придністров'ї проімперські сили Росії могли б скористатися ситуацією не тільки для ліквідації суверенітету Молдови на частині її території, а й для більш широких акцій, спрямованих на реставрацію імперії.

На щастя, рівень цієї загрози нині невисокий завдяки інтенсивним дипломатичним зусиллям. І все ж повністю нехтувати нею не можна.

Специфіка геополітичного становища України стосовно держав Центральної та Південно-Східної Європи, яким пощастило позбутися імперського впливу СРСР, полягає в тому, що її територія (разом з територіями Молдови, Білорусі та Литви) утворює обширну буферну зону, яка відокремлює зазначену групу країн, а також їхніх західних сусідів від безпосереднього контакту з Російською Федерацією. (Це має неабияке значення як для колишніх «братніх соціалістичних країн», так і для Європи в цілому, оскільки остаточний підсумок політичної боротьби за владу в Росії між демократично і проімперськи орієнтованими силами буде важко передбачуваним принаймні до кінця поточного століття). Цим зумовлюється їхня велика заінтересованість у зміцненні державності України, стабілізації економіки й особливо у військовій розбудові. Не випадково Польща першою визнала нашу незалежність.

З іншого боку, всебічний розвиток співробітництва з колишніми соціалістичними країнами, їхня підтримка істотно додають до можливостей України стабілізувати свою державність, сприяють підвищенню її геополітичного значення як гаранта необоротності сучасних перемін. Водночас було б помилковим і перебільшувати стратегічні вигоди для України від надто тісного блокування з новими європейськими демократіями, особливо у військовому відношенні. Справа у тому, що їх власне становище досить скрутне (хоч і не однаковою мірою), можливості підтримки обмежені. По суті, вони вирішують ті самі проблеми, що нині постають перед Україною (за винятком хіба що Угорщини, дещо меншою мірою Чехії та Словаччини), і поки що не можна вважати досягнуті ними результати вражаючими.

Отже, Україна повинна бути солідарна з цими державами, але відносини їхні мають бути поміркованими. Україна не може погоджуватися, щоб за її рахунок вирішувалися проблеми інших країн, як і на те, щоб в інтересах інших країн штучно загострювалися її взаємовідносини з Росією. Особливо це стосується «підштовхування» до військово-політичного та економічного блокування з Польщею як природним союзником України для стримання потенційного відродження російського імперіалізму.

Надзвичайно важливого значення набуває стратегічно орієнтована геополітична поведінка України стосовно західного сектору Європи. Перший і головний елемент усвідомлення Україною своїх справ-

жніх інтересів щодо країн Західної Європи і західного світу в цілому полягає в рішучому відкиданні фальшивих радянських тез про «західну загрозу», імперіалізм тощо. Досвід повоєнного періоду неzapеречно спростовує ці вигадки. Блокування західних держав мало виключно оборонний характер і було спрямовано на стримання подальшого поширення експансії СРСР. Демократії за своєю природою не можуть ставити собі за мету блокування заради агресії.

Демократичний лад – це своєрідна імунна система, що до певної міри зменшує ймовірність агресії. Агресивне переродження нації починається тільки після того, як деградує її демократичний устрій.

Зі свого боку, Україна не тільки не є джерелом небезпеки для Заходу, а, навпаки, своїм самостійним державним існуванням сприяє підвищенню рівня загальноєвропейської безпеки, відчутно поліпшує загальну геостратегічну ситуацію в Європі. Західні демократії приваблюють рішучий намір незалежної України дотримуватися політики нейтралітету, бути миролюбною без'ядерною державою, її прихильність угодам про непорушність нинішніх державних кордонів, відсутність територіальних претензій до будь-кого. Водночас політики Заходу розуміють, що нейтралітет України, так само як і добровільно прийнятий на себе без'ядерний статус, потребують твердих гарантій її безпеки з боку європейського та світового співтовариства. В разі нехтування цією умовою Україна буде змушена поклатися тільки на власні сили, що за наявності реальних загроз з боку Росії неодмінно матиме своїм наслідком надмірну розбудову звичайних озброєнь і поставить питання про відновлення ядерного потенціалу. Адже Україні зробити це незрівнянно легше, ніж, скажімо, Іраку чи Північній Кореї.

Отже, і західноєвропейський аспект геостратегічного становища України не дає підстав форсувати її військово-політичне блокування з будь-якими країнами близького оточення. Невиваженість, поспішність у цьому може тільки посилити відчуження з Росією, спровокувати її на ворожі дії щодо України та її незалежності.

Інша справа – інтенсифікація зовнішньополітичних заходів, спрямованих на привернення уваги провідних західноєвропейських країн, а також США, Канади, Японії до умов подальшого ядерного роззброєння України, до питань авторитетного міжнародного гарантування її безпеки. Адже Україна, як велика держава, що першою добровільно відмовилася від власного ядерного арсеналу, створила надзвичайно позитивний прецедент у сучасному сві-

ті й заслуговує офіційних гарантій на рівні Ради Безпеки ООН.

Важливим є і суто економічний аспект цієї справи. Ядерний арсенал України – це частина її національного багатства, яку народ України змушений був нагромаджувати у такій небезпечній для людства формі за часів холодної війни. Його ліквідація об'єктивно зменшує обсяг національного багатства України й водночас економічний тягар, що його змушені були нести західні держави у зв'язку з радянською ядерною загрозою. За цих обставин процедуру ядерного роззброєння варто було б звести до колективного викупу заінтересованими країнами ядерного арсеналу з метою знищення при повному або частковому відшкодуванні Україні її економічних витрат. Це принаймні дало б сенсу і критеріїв вирішення питань про надання західної допомоги країнам, що утворилися в результаті розпаду СРСР.

Отже, здобуття Україною політичної незалежності, наполеглива розбудова нею самостійної державності є, безперечно, позитивним фактором, завдяки якому геополітична ситуація в європейському регіоні істотно поліпшується, набуває більшої стабільності й рівноваженості. Зміцнення молодого Української держави не пов'язане зі створенням загроз для будь-якої з оточуючих держав, а для деяких з них воно виступає гарантією незворотності найновіших перемін на краще в їхній власній долі.

Європейська природа Української держави визначена її історією та геополітичним становичем. Сторіччя існування України у складі євразійської імперської системи виявилися неспроможними знижити цю природну фундаментальну ознаку української нації. Тому генеральною лінією української політики на найближчі десятиліття є активна цілеспрямована інтеграція України в європейське співтовариство. Шлях у Європу є для України також і шляхом у світове співтовариство. Така орієнтація не виключає ефективної і вигідної взаємодії з іншими регіонами, зокрема з Росією, іншими країнами СНД, але стратегічним напрямом для України може бути лише рух у бік Європи, якнайширша інтеграція в європейські економічні, політичні, культурні структури. Цей рух об'єктивний і незупинний, його можна лише уповільнити чи прискорити, але відвернути неможливо інакше, як за допомогою сили. До того ж процес відбувається одночасно зі створенням нового обличчя самої Європи, яка постає вже не розколотою на дві конфронтуючі частини, а виступає як цілісність у світових співвідношеннях регіональних структур.

Зворотним боком цього руху неминуче буде певне політичне, економічне, а згодом і культурне відда-

лення від Росії, а фактично від решток колишньої імперії, котру Росія об'єктивно зберігає як у своїх межах, так і в межах СНД. Тією мірою, якою Росія виступає як правонаступник старої імперської влади, її інтереси різко суперечать інтересам молодого Української держави. Усі провідні політичні сили в Росії нині орієнтовані саме проімперськи. І якщо така орієнтація зберігатиметься й надалі, конфронтація між Україною та Росією буде невідвратною і посилюватиметься з кожним кроком входження до європейських структур. Протистояння може бути більш або менш прихованим, напруженість може часом спадати (в періоди, коли в Росії домінуватимуть тверезо мислячі політики), але протистояння зберігатиметься тривалий час, і це матиме вагу вирішального фактора для будь-якого уряду України в найближчі десятиліття.

Ураховуючи цей фактор, слід визнати однією з найвищих стратегічних цілей України необхідність створення стратегічної системи противаг, захисних механізмів, здатних адекватно протидіяти наявній або прихованій, свідомій або несвідомій агресивній поведінці проімперських політичних сил Росії в різних галузях політичного, економічного й культурного життя. Фактично ефективна протидія силам з боку України не тільки захищатиме її від насильницької реставрації залежного минулого. Вона слугуватиме й самій Росії, буде своєрідним гарантом невідновлення тоталітарного режиму, відчутно сприятиме утвердженню її демократичного устрою, підтримці прогресивних сил російського народу. Таким чином, поза контекстом імперського минулого корінні інтереси українського і російського народів принципово збігаються. Моменти конфронтації виникають тільки через стратегічні орієнтації впливових російських політичних сил проімперського характеру.

Елементи цієї системи протидії російській експансії є також стратегічними напрямками втілення в життя національних інтересів України, які мають входити до системи її національної безпеки:

1) переведення протистояння з Росією в контекст міжнародних відносин; в ситуації «сам на сам» Росія має більше переваг;

2) власна політика в межах СНД, гнучкість і активність у залученні до двосторонніх відносин кожної держави колишнього Союзу, пошук спільників у протистоянні імперським зазіханням Росії;

3) якомога швидша інтеграція в європейське співтовариство на всіх рівнях, більша відкритість кордонів на Заході, входження в доларовий фінансовий простір, створення режиму максимального сприяння інвестуванню іноземного капіталу;

4) наполеглива розбудова відособлюючих атрибутів державнос-

ті, спрямованих на зміцнення національної безпеки, та створення сприятливих умов національно-державного існування й розвитку (власні збройні сили, СпБ, міліція, охорона кордонів, митниця тощо);

5) активний розвиток відносин з країнами Близького Сходу – регіону, стратегічно важливого для всієї Європи, а отже, й для України;

6) активне входження в міжнародний інформаційний простір, де й понині переважає імперсько-російська інтерпретація подій, пов'язаних з Україною;

7) всебічна підтримка української діаспори в Росії.

Зважаючи на те, що особистісний рівень системи національної безпеки утворює саме лояльний національно-свідомий громадянин держави, слід також всіляко прискорити:

– впровадження українського громадянства як суспільного інституту, що юридично закріплює свідома й вільно виявлене населенням України незалежно від його етнічної належності ставлення до України як до своєї власної держави і Батьківщини;

– створення сприятливих умов для добровільного повернення в Україну тих контингентів її мешканців, які опинилися за її межами внаслідок імперських процесів мобільності населення;

– опрацювання умов і процедур придбання українського громадянства.

Зрозуміло, що зазначені заходи даватимуть очікуваний ефект тільки за умови позитивного розвитку внутрішніх процесів у самій Україні, передусім зростаючої консолідації її населення та самоусвідомлення його як українського народу.

Референдум і пограбування музею, або Як політтехнології поєднали непоєднане

Лариса МАРИЩЕНКО

У грудні минулого року український інформаційний простір вразив черговий скандал: на сайті Музею Західної Фрісландії нідерландського міста Горн з'явилася повідомлення: мовляв, викрадені в них 2004 року картини та цінності перебувають в Україні. За їх повернення добровольчий батальйон «ОУН», який воює на Донбасі, вимагає 50 мільйонів євро. У повідомленні наголошується, що йдеться про 24 картини й 70 предметів зі срібла XVII і XVIII століть. Також музейники, посилаючись на інформаторів спеціаліста з викрадених творів мистецтва Артура Бранда, якого залучили до ведення переговорів, назвали два імені, причетних до скандалу, – лідера ВО «Свобода» Олега Тягнибока та экс-голови СБУ Валентина Наливайченка.

У мене, як журналіста, що вже понад десять років займається міжнародною інформацією, таке повідомлення викликало неабиякий подив. Адже всі ці роки жодної інформації про резонансний крадіжку чи розслідування не траплялося. Я навіть подумала, що щось пропустила, і звернулася до наших журналістів у Німеччині (у Нідерландах українських корпунктів поки що, на жаль, немає). Колеги передивилися повідомлення в німецьких і загальноєвропейських ЗМІ, але й вони не знайшли згадок про розслідування цієї справи до грудня 2015-го. Утім, якщо допитливий читач введе слова «Україна» та «Нідерланди» в пошуковик і обере розділ «Новини», то знайде там чимало статей на іншу тему. Напередодні вибуху музейного скандалу Нідерланди (до речі, єдині в Євросоюзі) вирішили влаштувати консультативний референдум стосовно ратифікації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

Рішення цього волевиявлення не буде обов'язковим до виконання навіть якщо 6 квітня цього року до урн прийдуть понад 30 відсотків громадян Нідерландів. Проте це створить дуже несприятливий для України прецедент. Організатором референдуму виявилася група євроскептиків. Вони скористалися новим законом, який із жовтня минулого року дав змогу влаштовувати загальнонаціональне опитування за умови, що ініціативна група збере 300 тисяч підписів протягом короткого періоду часу. Зібрати їх вдалося завдяки інтенсивній он-лайн кампанії сатиричного блогу *GeenStijl*, групи громадян *Burgercomite EU* («Комітет громадян ЄС») і євроскептичного мозкового центру «Форум для демократії».

І ось через кілька тижнів після оголошення плебісциту «раптово» виникає звинувачення українських воєнків у крадіжці одинадцятирічної давнини. Випадковість? Можливо. Але наступним неприємним для Києва сорпризом стало висвітлення цієї теми на всіх телеканалах Нідерландів. Директор музею під час більшості інтерв'ю

заявляв, що цінності нині на Сході України в руках «націоналістичного угруповання», яке ніяк не погоджується із запропонованою нідерландською стороною сумою вираження. Далі в ЗМІ з'явилися різні цифри, однак найсвіжіші з них такі: музей пропонує 50 тисяч євро, а бійці хочуть 5 мільйонів. У новинах українських бійців називали злочинцями, оскільки в музеї припустили, що вони можуть перепродати знахідку або й узагалі знищити її через розголос. Виникає запитання: якщо музейники так боялися відкритого скандалу, то навіщо самі оприлюднили цю інформацію на своєму сайті? Думки української сторони ніхто не запитав. Утім, вона не забарилася.

Колишній перший заступник командира добровольчого батальйону «ОУН», фігурант скандалу Борис Гуменюк на своїй сторінці у *Facebook* написав, що викрадені полотна перебувають на окупованій території Донецької області. Доброволець зазначив: «У передмісті Донецька, на території, підконтрольній «ДНР», у маєтку, що належить людині з близького оточення Януковича, знайдена колекція живопису, яка була викрадена 10 років тому в одному з голландських музеїв». За його інформацією, нині ведуться переговори й приймаються всі необхідні й можливі заходи, пов'язані з переправленням колекції на підконтрольну Україні територію та передачею її Нідерландам. «Усе інше – це істерика окремо взятого голландського «мистецтвознавця», який міг стати героєм своєї країни, але вирішив стати героєм Росії», – стверджує Борис Гуменюк.

Так чи інакше, але виник цей скандал надзвичайно вчасно для противників євроінтеграції України. В очах багатьох нідерландців наші військові на Сході тепер уявляються мародерами, які тільки те й роблять, що грабують та викупи вимагають. Утім, сподіватимемося, більшість учасників референдуму нехай і консультативно, та все одно не позбавлять Україну її права на